

Stavebná kultúra a regulácie vidieckych regiónov

Building culture and regulation of rural regions

Milan Šuška

Abstract:

Rural architecture diversity is an immense wealth of Europe. Countryside in the Western Europe preserves its building traditions, but vernacular architecture in post-socialist countries was relegated to open-air museums and replaced by modernistic urban villas. After the 1989, recent history was condemned again and building in the countryside followed global trends, with euphoria for all foreign examples, like Austrian villas, gaudy colors, Canadian cottages, or bungalows. Today, the overrated individualism leads often to arrogance to the surroundings. The result of those buildings is rambling image of the village.

There are hard regulations, like requirements for the roof slope. While “catalog houses” often meet these regulations, original architectural project solutions, that search how to harmonize building with landscape, may be rejected because they are in conflict with roof regulations, for example. It wouldn't be easy to set up the regulations to not to restrict different approaches, that we wouldn't even think of today. Soft regulations methods are education, public awareness, good design and good examples. Natural progress in rural areas is done by imitating neighborhood.

Countries with an unbroken cultural tradition are developed not only by inner principles - traditions, but also by some architectural and urban regulations. Architectural requirements for materials surfaces are common in Brittany. In Saxony they are trying to restore a historical structure of the villages. Regional color palette is used in Scandinavia. Local building Act forms the appearance of Swiss villages and it is "Aesthetic Commission" in the Netherlands. Regulations are generally seen as a benefit: The builder has a guarantee that the surrounding environment will keep certain characteristics and values. Are regulations suitable also for the post-socialist countries and of what kind?

Keywords:

Building culture; Local Regulations; Countryside; Vernacular Architecture

ŠUŠKA, Milan (2015). Stavebná kultúra a regulácie vidieckych regiónov. In: HOLUBEC, Pavel, ed. *Člověk, stavba a územní plánování 8*. ČVUT v Praze, Fakulta stavební pp. 98-115. ISBN 978-80-01-05655-4. ISSN 2336-7687.

Článek je licencován pod licencí Creative Commons BY-NC-ND 4.0 (Uveďte autora-Neužívejte komerčně-Nepracovávávejte 4.0 Mezinárodní). Licenční podmínky: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.cs>

1 Úvod

Rozmanitosť vidieckej architektúry je nesmiernym bohatstvom Európy. Na Západe si vidiek svoje stavebné tradície zachováva. V postsocialistických krajinách bola však ľudová architektúra odsunutá do skanzenov a nahradzovaná modernistickými mestskými vilami. Po revolúcií v roku 1989 sme našu najbližšiu minulosť opäť odsúdili a vidiek nasledoval globálne trendy. Začalo byť obdivované všetko cudzie, rakúske vilky, výrazné farby, kanadské zruby, alebo bungalovy – chaty s verandou z tropických lesov. Dnešný preceňovaný individualizmus často vedie až k arogancii k okoliu. Výsledok takejto zástavby je nesúrodá architektúra a obraz dediny.

Vzhl'ad vidieka v krajinách s neprerušenu kultúrnou tradíciou neovplyvňujú len vnútorné zásady – tradície, ale aj isté architektonické a urbanistické regulácie. Architektonické požiadavky na materiály povrchov sú bežné v Bretónsku. V Sasku sa snažia o obnovu pôdorysnej štruktúry dedín. V Nórsku používajú regionálne palety farieb. Lokálne stavebné predpisy formujú vzhl'ad švajčiarskych dedín a estetické komisie rozvoj v Holandsku. Regulácie sú tam všeobecne chápané ako prospešné. Stavebník má záruku, že okolité prostredie si zachová určité charakteristiky a hodnoty a investor má stále možnosť vybrať si lokalitu, ktorú preferuje. Sloboda je u nás ale chápaná odlišne než v západných demokraciách. Riadi sa heslom: „Môj dom, môj hrad“. Aké regulácie sú teda primerané do nášho prostredia?

obr. 1, 2 – Múzeum kysuckej dediny – Vychylovka
verzus realita kysuckej dediny – obec Čierne. (foto: Milan Šuška)

2 Zhodnotenie stavu doterajšieho poznania

Väčšina českých teoretikov a architektov zaoberajúcich sa vidiekom regulácie odmieta.

„Výsledkom čisto ochranárskych opatrení v Rakúsku a Taliansku je falošné napodobňovanie tradičných remesiel a ručnej práce modernými bezpracnými technológiami a k trvaniu na detailoch, ktoré už novým technológiám neodpovedajú či prostej reprodukcii starých modelov. Je to bezpečná cesta k zachovaniu tradičného rázu, ale s rizikom gýča a umelých dekorácií.“ (Peter Suske, 2008)

„Vzhl'ad vidieka nemožno regulovať vyhláškami či normami, napriek tomu by sa mal spôsob života a stavania opierať o isté zásady, ku ktorým sme dospeli my sami, a za ktoré teda my sami nesieme zodpovednosť. Regulácie túto zodpovednosť odoberajú, zároveň odoberajú aj vnímanie a premýšľanie ľudí, ich porušenie pôsobí ako víťazstvo nad úradom.“ (Bohuslav Blažek, 2004)

Všetci autori však vnímajú a popisujú negatívny vývoj, „...vidiek si zaslúži byť sledovaný a rozvíjaný ako špecifický priestor (...) pri zachovaní jeho špecifických vlastností.“ (Perlín, Kudlová, 2008) „Individualizmus musí končiť tam, kde obťažuje okolie.“ (Peter Suske, 2008) „Čím je v podvedomí viacej vyhradeného individualizmu, tým je menej snáh o viac či menej kultivované „vyladenie.“ Preto bude ponúkané viac balastu, ktorý bude vydávaný za objavný, nevidane tvorivý.“ (Miroslav Baše, 2009)

Peter Suske (2008) a Pavel Hron (1999) považujú za zásadný dôvod pre zachovania tradícií, turizmu a dôvody k cestovaniu. Bohuslav Blažek apeluje na návrat „zdravého sedliackého rozumu.“ Tam, kde ľudia presne vedeli, ako stavať, nebola potreba žiadneho architekta. Vidiek sa ale mení a zdravý sedliacky rozum sa vytráca. Na vidiek sa rozširuje kvázi mestská zástavba, väčšina stavieb ale nie je navrhovaná architektom, ktorý by bol zárukou kvality a dobrého dizajnu. Trh katalógových projektov a reklama rôznych produktov valcuje vidiecke tradície a slušnú architektúru. Gýča a umelých dekorácií, ako to popisuje Peter Suske, je mnoho nie len v Rakúsku a Taliansku, aj na vidieku v tuzemsku.

Množstvo vysvetlení a dôvodov pre zachovanie identity vidieckych regiónov ponúka zahraničná literatúra. Miestne stavebné tradície, podľa profesora Pierra Freya, prekážajú dominantným hráčom stavebného priemyslu na globálnom trhu, pretože tí chcú svoje výrobky exportovať všade, bez rozdielu regiónov. Výrobcovia stavebných materiálov pôsobia na školách, ovládajú trh a diktujú národným štátom podmienky hry. „Normy vytvorené asociáciami špecialistov, dodržiavané a kontrolované štátom, drasticky potláčajú slobodu voľby.“ (Pierre Frey, 2010) Cieľom komerčných firiem (katalógové domy, hobbymarkety) s podliezavou reklamou nie je zvyšovanie stavebnej kultúry a harmonický rozvoj vidieka ale zisk. „Máme sa teda len prizerať, ako (ne)vkus masy umožní zničiť všetky regionálne jedinečnosti?“ (Jiří Löw, 2011) Sloboda voľby prináša zodpovednosť za rozhodnutia, ktorú často nie sme schopní ustrážiť či uniesť. Túto zodpovednosť môžu prevziať regulácie. Dôležité je ich nastavenie.

3 Metodika

Okrem práce s literatúrou príspevok vznikal použitím teoreticko-logických vedeckých metód, empirickým pozorovaním a zberom dát v zahraničí. Výskum vo vytipovaných lokalitách prebiehal v spolupráci s miestnym architektom. V Holandsku ním bol architekt Bart Jan den Bieman, vo Švajčiarsku architekt Andreas Heierle, vo Francúzsku architektka Lea Le Gall. Cieľom bolo zachytiť javy, ktoré sa zhodujú, alebo sú v protiklade s problémami vidieka u nás a taktiež zachytiť charakter súčasného stavu vidieckej architektúry v zahraničí. Zároveň boli zahraničné javy objasňované štúdiom legislatívy a lokálnych regulácií, ktoré usmerňujú v danej krajine rozvoj a podporujú tradície a kultúrne hodnoty zástavby na vidieku. Tuzemským regiónom, s ktorým je porovnávaný vývoj sú Kysuce, kde prebiehal v rámci mojej dizertačnej práce terénny výskum.

4 Regulácie

Regulácie sú priamou intervenciou do územia súborom pravidiel alebo vplyvom verejnej správy, čo môže byť v protiklade s kapitalistickým pojatím ovládania trhu „neviditeľnou rukou.“ Delia sa na vnútorné, (autoregulácia: normy chovania každého jednotlivca, nastavené spoločnosťou v ktorej je vychovávaný a ktorá zdieľa určité hodnoty) a regulácie vonkajšie, ktoré kladú požiadavky na chovanie ľudí z hora, legislatívnymi prostriedkami, architektonickými prostriedkami či cenovou politikou. Regulácie sledujú určité ciele spoločnosti. V prípade územného plánovania bývajú ustanovené za účelom obmedzenia negatívnych a podpory žiaducich javov: zvýšenia kvality prostredia, zachovania alebo vytvorenia nových charakteristík, hodnôt či tradícií. Rozvoj obcí usmerňuje stavebný zákon a záväzné normy, územné plány, územné štúdie, vyhlášky a nariadenia.

Regulácie môžeme rozlišovať na tvrdé a mäkké. Tvrdé regulácie, dané súpisom podmienok, môžu fungovať len na základe spočítateľných údajov. Ohľadom kvality sa hodnotia veľmi ťažko. Územné plány (ÚP) a chránené územia (CHKO, NP) sa snažia regulovať zástavbu požiadavkami na sklon strechy alebo výšku hrebeňa. Takéto regulácie majú ale často rozporuplný vplyv na kvalitu architektúry a územného rozvoja. Domy katalógovej produkcie tieto požiadavky často splnia, avšak ak architekt hľadá novú formu pre súlad architektúry s miestom, môže naraziť na úradníka, ktorý projekt zavrhnú, napríklad kvôli tomu, že nesplní predpísanú sedlovú strechu. Systém ochrany krajinného rázu môže rovnako viesť k odmietnutiu kvalitného projektu, podobne ako sa to deje pri pamiatkovej ochrane.

Metódami mäkkej regulácie sú vzdelávanie, motivácia či dobrý dizajn. Sú prirodzenejšie, ale zároveň behom na dlhú trať. Touto cestou sa vydali v Litomyšli, kde kvalitné príklady verejných stavieb viedli k zvýšeniu kvality aj súkromných stavieb. Dobré príklady sú spontánne kopírované a preberané. Modernizácia na vidieku totiž prirodzene prebieha metódou: „napodobňovanie susedov.“

Oveľa viac než regulácie ale obce potrebujú vízie. Vízia je jasne definovaný a jednoducho pochopiteľný cieľ, ktorý môže byť chránený regulačnými obmedzeniami. Mnoho zahraničných prístupov by mohlo byť vzorom aj pre náš vidiek.

5 Pôvodná (ľudová) architektúra

Vidiecka architektúra sa v histórii vyvíjala oddelene na mestskej slohovej architektúry. „*Ak v minulosti naši predkovia stavali nový dom, nesnažili sa aby bol iný, ale aby ho postavili lepšie.*“ (Jiří Langer, 2010) ...v snahe neustále vylepšovať prototyp. Vidiecke domy nenavrhol žiaden architekt, boli formované večitými ľudskými skúsenosťami. Ľudová architektúra vychádzala z lokálnych materiálov, bola prispôbená miestnej klíme, miestnej etike, stavaná podľa nadobudnutých znalostí a zručností. Preto je vždy vrcholne kontextuálna. Architekt Pierre Frey ju pokladá za najlepšiu učebnicu ako v danom mieste stavať.

Do prirodzeného vývoja ale zasiahla socialistická ideológia, ktorá chcela premeniť spoločnosť na jednotriednu a k tomu mala poslúžiť architektúra. Socializmus a moderna odsunuli tradície do sféry histórie. Tradičné domy boli označované za nehygienické šopy, nevhodné pre bývanie a odsunuté do múzeí v prírode. Stavané boli modernistické mestské vily, bez rozdielu mierky mesto / vidiek, a bez rozdielu regiónov. Po revolúcií v roku 1989 zostali hodnoty pôvodnej architektúry zabudnuté. Prišla eufória pre všetky cudzie a nevídané. Zdravotné dôvody hlinených stavieb vedecky popisujeme až dnes, prichádzame na ekologické aspekty drevostavieb, sociálne a ekonomické hľadiská tradičných stavebných postupov. Pôvodná architektúra je zo svojej prirodzenosti udržateľná a to je ďalší dôvod pre jej ochranu a rozvoj.

6 Individualizmus verzus spolupatričnosť

Vidiek sa vyznačoval súdržnou komunitou, ľudia sa držali spoločných hodnôt, tradícií a špecifickej miestnej etiky. V súčasnosti však všetko, čo je spoločné, komunitné, je pokladané za socialistické. Prejavom preceňovaného individualizmu je snaha byť odlišný, neobyčajný, ktorú často sprevádza až arogantnosť k okoliu. „*Každý človek je originál a má mať originálne bývanie.*“ Výsledok doslovného uplatňovania takéhoto mestského uvažovania je vo vidieckom prostredí fatálny. Celkovú koláž zloženú z jednotlivých domov, obraz dediny, môžeme charakterizovať ako „*Každý pes iná ves,*“ nesúrodá architektúra.

„*Budovy sú viac zbormi než sólistami.*“ (Alain Botton, 2010) Právo postaviť na vlastnom pozemku čo majiteľ napadne, je u nás chápané ako jeho bezvýhradná sloboda: „*Môj dom môj hrad.*“ Domy sa ale svojím vonkajším prejavom podstatne podieľajú na podobe verejných priestranstiev, ktoré nás neustále ovplyvňujú, majú vplyv na atraktivitu

prostredia a následne na hodnotu domu. V demokracii platí, že verejné záujmy sú postavené nad súkromnými, a sloboda jedného končí tam, kde začína sloboda druhého, alebo kde obťažuje okolie. Ak bude verejný záujem o kvalitný rozvoj miest a obcí, dostaneme sa aj na tieto otázky, ťažké ale bude definovať tú kvalitu a hodnoty, ktoré budeme požadovať od svojho prostredia v krajine, ktorá z veľkej časti na kvalitu a tradície zanevrela.

Od minulej doby sa úplne zmenil náš životný štýl. V historickom vývoji neustále zaznamenávame myšlienkový a technologický progres, ktorý ovplyvňuje podobu vytváraného prostredia. Tento fakt sa nedá opomínať v novej výstavbe nostalgickým kopírovaním historických prvkov. Dôležité však je zachovanie vzťahu s pôvodnou a okolitou zástavbou, krajinou a jej koreňmi. Aj niektorí architekti majú dojem, že moderné stavebné techniky a hygienické požiadavky nie sú zlučiteľné s ľudovou architektúrou.

„Táto obava je len teoretická. V praxi vidíme, že je možné aj chalupu s trstinovou strechou vybaviť vodou, kanalizáciou, ústredným vykurovaním, elektrikou, a že je do nej možné včleniť dobrú prevádzku. Ani veľké okno, dobre vyriešené, nebude v rozpore s jej základným tvarom.“ (Karel Honzík, 1940)

Architektúra vždy odzrkadľuje to aká sme spoločnosť. Tradície sa zachovávajú tam, kde existuje silná komunita, kde ľudia držia pohromade, majú spoločné záujmy. Ak sú obyvatelia viac individualisti, nespájajú ich ani spoločné hodnoty reprezentované v architektúre. Oblasti, kde vidiek plní svoju tradičnú poľnohospodársku úlohu v Rumunsku, v Poľsku, alebo vo vinohradníckych regiónoch, sú stavebné tradície stále živé, na rozdiel od regiónov kde sa vzťah k pôde a ku krajine po revolúcii neobnovil. Tam, kde nebol narušený kontinuálny vývoj pôvodného typu domu sa tradičná architektúra dokázala veľmi dobre adaptovať na zmeny a súčasné životné potreby človeka, pričom poskytuje dobrý obytný štandard.

7 Príklady ovplyvňovania obytnej zástavby v zahraničí

V západnej Európe si vidiek zachováva svoje špecifické rysy. V Bretónsku sa ani zďaleka väčšina obyvateľov vidieka nevenuje tradičnému poľnohospodárstvu a rybolovu, napriek tomu tam ľudia dodnes žijú vo svojich kamenných domoch. Vo Švajčiarsku sa za drevenými fasádami skrýva to najmodernejšie vybavenie.

7.1 Príručky a estetické komisie - Holandsko

V Holandsku sa obce sami starajú o kvalitu architektonických projektov. Podľa stavebného zákona „*Woningwet*“ z roku 2004 má každá obec právomoc pri povoľovaní stavieb uplatňovať požiadavky na estetiku domov. Hodnotenie sa sústreďuje na rozmery, tvar, farebnosť budov, proporcie či rozmery okien, ale i na to, „*či objekt zapadá do prostredia, v ktorom sa sám premieta.*“ (Príručka ministerstva poľnohospodárstva „LNV“ *Landschap ontwikkelen met kwaliteit*)

Obec vydáva dokument *Welstandsnota* - špecifické oblastné kritéria, ktoré vypracuje architektonický tím, a ktoré sú podkladom pre rozhodovanie estetických komisií. Tie sú obvykle zložené z odborníkov: architekt, urbanista, pamiatkar, ako i z miestni obyvatelia rôznych profesií. Každý projekt je samostatne posudzovaný, stavba je buď povolená, alebo je požadované projekt prepracovať podľa doporučení komisie. V Holandsku je tiež dôležité prejednanie zámeru a jeho prijatie v širšom susedstve. Pre zásadnejšie zámery môže byť takéto prejednanie vyžadované. „*Dobrá architektúra sleduje všeobecné blaho a Welstandsnota hľadá podmienky pre vznik dobrej architektúry.*“ (Príručka ministerstva poľnohospodárstva „LNV“ *Landschap ontwikkelen met kwaliteit*) Komisia zvažuje individuálne záujmy voči spoločným záujmom o atraktívne prostredie. Obce si sami určujú oblasti s rôznou kvalitou a rôznymi režimami, na konzervačno-ochranárskeho režimu území s vysokou úrovňou kultúrneho bohatstva po časti obce s uvoľneným režimom, ktoré čakajú na architektúru, ktorá Holandsko ešte len preslávi.

Obec Durgerdam napríklad požaduje, aby bol obklad z kvalitného dreva a detaily vyhotovené ručne. V tomto prípade sa jedná o pamiatkovo chránenú dedinu, popisované vlastnosti sú tak strážené už na roku 1976. Príručka popisuje i vzhľad drobnej architektúry, ako sú mosty a ploty, obsahuje i návody, ako dodatočne zatepliť fasádu, osadiť vikier či solárne panely, alebo drobné rekonštrukcie s ohľadom na ekológiu a estetiku životného prostredia. Architektonické kritéria v Durgerdame sa sústreďia na tri tradičné typy domov: *kaakbergen* (vežovité sušiarne), *stolpboerderijen* (pyramídálne farmy) a *houten huizen* (drevené obytné domy). Špecifické kritéria berú do úvahy ich zvláštny tvar a materiál v záujme zachovať ich podobu.

Urbanistické kritéria pre obec Durgerdam odporúčajú pokračovať v zástavbe pozdĺž hrádze v pravidelnom rytme s charakteristickými medzerami - priehľadmi do krajiny a nasledovať smer hrebeňa strechy.

„Krajina by si mala zachovať členenie na dlhé pozemky za domami, oddelené širokými priekopami. Individuálne domy v línii sú súčasťou celého súboru. Domy majú individuálny vzhľad, každý sa líši na svojich susedov, a to hlavne uličnou fasádou. Vyžaduje sa výhľad z hlavnej miestnosti orientovať do ulice, uličné priečelie je ploché, sklon strechy je 60-50°.“ (Welstandsnota Amsterdam Noord - Durgerdam)

Obr. 3 – Obec Durgerdam, Severné Holandsko – NL. (foto: Milan Šuška)

Zarážajúca je podmienka orientovať obytnú miestnosť do ulice, ktorá má sociálne východiská. Pre pôvodné vidiecke domy je táto orientácia charakteristická, ulica je priam súčasťou obývačky akoby sa jednalo o poloverejné priestranstvo na ktorom perfektne funguje sociálna kontrola. Dokument je doplnený fotografiami i farebným vzorníkom. Ďalej kritéria špecifikujú dokončovacie práce, materiály a farby:

„Na fasáde je použité drevo alebo tehla, detaily sú vyhotovené ručne a z vysoko kvalitných materiálov, rôzne materiály sú možné, ak je to vhodné v rámci Waterlandského koloritu, štít a prízemie je na fasáde výrazne oddelené,

prvky sú vyrobené z dreva, strecha je pokrytá pálenou škridlou červenej alebo šedej farby...“ (Welstandsnota Amsterdam Noord - houten huizen)

Obr. 4, 5 - Pôvodná farma s pyramidálnou strechou (stolpboerderijen) a nová farma, vychádzajúca z historického predobrazu v obci Ransdorp. Severné Holandsko – NL (foto: Milan Šuška)

Obr. 6, 7 - Dva rodinné domov typu houten huizen v Nieuwendame (Waterland), autor: PS Architecten 2007 NL (foto: Milan Šuška). Obec Nieuwendam s tradičnou zástavbou. (foto: Milan Šuška)

7.1.1 Zhodnotenie

Každá obec v Holandsku uplatňuje pri povoľovaní stavieb vlastné architektonické a urbanistické kritéria, čím je docielené zachovanie lokálneho rázu. Hodnotenia každého projektu zvlášť, zaručuje väčšiu mieru kreativity architektúry, než rozhodovanie podľa daných merateľných hodnôt. Podľa praktikujúcich architektov, sú odporúčania Welstand komisie vecné, starajú sa o všeobecné blaho, negatívne však vnímajú zloženie komisie, keď v malých obciach často nie je zaručené ich odborné obsadenie.

„Schvalovanie Welstand komisie môže byť veľmi zdĺhavý proces. Známy je prípad, keď komisia vrátila projekt na prepracovanie postupne viac krát za sebou až sa napokon autor vrátil k prvej variante, ktorú komisia tento krát schválila. Obec sa na to rozhodla komisiu zrušiť.“ (architekt Bart Jan den Bieman, 2013).

Zákon je zatiaľ v testovacom období a obce tak tento dokument zriaďujú dobrovoľne. Príručky majú rôznu podobu, na ich zjednotenie a zjednodušenie pre architektov bol v roku 2013 vytvorený nový portál: amsterdam.welstandinbeeld.nl, kde sú prehľadne uvedené kritéria na bežné stavby podľa jednotlivých oblastí v Amsterdame a okolí. Komisia zahrňuje pamiatkovú ochranu i ochranu životného prostredia v jednom súbornom stanovisku, je volená na obdobie troch rokov. Dokument je každoročne hodnotený, po verejnej konzultácii môže byť mestskou radou zmenený, prípadne úplne zrušený. Keďže rozvoj vidieckych oblastí v Holandsku nie je tak masívny, model by mohol byť ďaleko efektívnejší pre väčšie územné celky - regióny, čím by sa zvýšilo odborné zastúpenie komisií. Príručka pre Durgerdam v úvode obsahuje popis architektonických a urbanistických hodnôt obce, slúži teda ako osvetový materiál. Ponúka zrozumiteľnú víziu, ktorú majú všetky rekonštrukcie a novostavby nasledovať a vysvetľuje tak požadované kritéria. Práve uvedomovanie si hodnôt je dôležité pre pochopenie regulácií. Pri transformácii modelu do nášho prostredia by bolo nutné definovať a prediskutovať naše hodnoty v odbernej i laickej verejnosti. Stanoviská komisie sa dajú prirovnať k obdobe naším záväzným stanoviskám dotknutých orgánov.

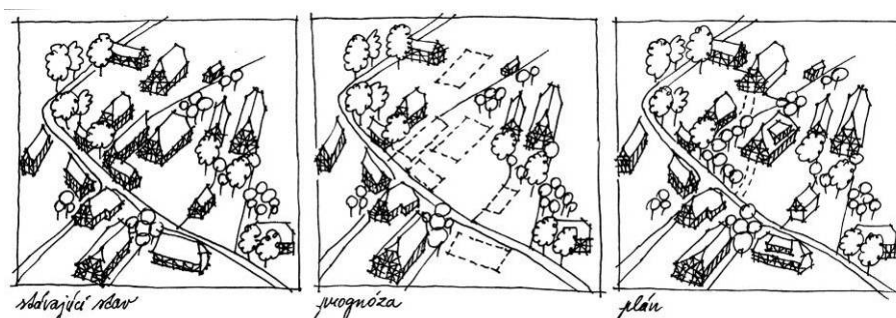
7.2 Farebná paleta - Nórsko

V niektorých obciach v Nórsku, si investor rodinného domu musí na fasádu vybrať farbu z takzvanej farebnej palety. Estetické požiadavky na budovy môžu byť podľa stavebného zákona súčasťou územného plánu (Zákon Rundskriv H-7/97), vyžaduje sa aby vybraná farba bola obsahom projektovej dokumentácie. Možnosť výberu v obci Florø (vyhláška obce Florø „Formingsretteljar for Florø“) je obmedzená na 17 presne definovaných farieb, jedná sa o odtiene farieb okrová, hnedočervená, červená, zelená, biela a šedá. Všetky v prírodných tlmených tónoch. V obci Gjøvik príručka odporúča farebné prevedenie, proporcie, okná, materiál, fasádne obklady, popisuje drobné prvky na fasáde ako sú prístrešky, markízy, vývesné štíty i nápisy na obchodných prevádzkach. Pri rekonštrukciách odporúča použiť pôvodnú farbu, na omietku vápno alebo tradičné farby. Gjøvik si chce zachovať svoju povest' „Biele mesto pri jazere,“ preto odporúča používať „odtiene bielej, šedej, žltej, okrovej a na okenné rámy svetlo modrú farbu.“ (vyhláška obce Gjøvik „Storgata Gjøvik: fasader & skilting“) Obyvatelia toto obmedzenie vo všeobecnosti rešpektujú. Podľa slov miestnych, práve tieto farby najviac zapadnú do danej lokality. Kde sa zhodne väčšina, je možné túžbu po harmonicky rozvíjajúcej sa obci uzákoniť napríklad aj v podobe obecných regulácií. Dávajú tým jasne najavo prist'ahovalcom, aby sa podieľali na vízii obce nájdenej v odkaze svojich predkov.

7.3 Obnova pôdorysnej štruktúry - Nemecko

Projekt obnovy vidieka „Dorferneuerung in Niedersachsen“ v nemeckom Dolnom Sasku, prispel k zachovaniu jedinečnej atmosféry vidieckych lokalít. „Dnes je z pôvodných

pätnástich do projektu zapojených vyše 1900 obcí.“ (Laura Jablonská, 2005) Územné plány neponúkajú nové plochy pre výstavbu niekde na okraji obce, ale hľadajú ich na miestach zaniknutých, neobývaných alebo rozpadajúcich sa domov. Projekt vyhodnotí stavebno-technický stav a vytipuje objekty k prestavbe. Na plánoch je znázornená poloha hospodárskych a obytných objektov s cieľom obnovy pôvodnej štruktúry obce s rozmanitými zákutiami. Domy sú opravované a stodoly prestavované na iné funkcie. Nové parcely obec vyčlení až v prípade úplného vyčerpania nezastavaných plôch. Krajina je tak chránená pred rozširovaním zástavby a potenciál historického jadra obce je plne využitý.

Obr. 8 - Ilustračný plán rozvoja, stávajúci stav, prognóza a plán. (kresba M. Šuška)

7.4 Cielené zahusťovanie – Francúzsko

Jednou zo stratégií, ktorou sa zaoberá Marc Verdier na fakulte architektúry ENSA Nancy, je cielené zahusťovanie zástavby vidieckych obcí v prímestských a chránených prírodných oblastiach. Vo Francúzsku majú bohaté skúsenosti so suburbiami. Potom, čo sa bytová politika odklonila od spoločného sociálneho bývania, sa podporovala výstavba sólo domov. V súčasnosti sa Ministerstvo ekológie, udržateľného rozvoja, dopravy a bývania (DDT FR) v pláne Le PUCA zaoberá ich premenou na udržateľnejšie štruktúry. Okrem toho projekt BIMBY hľadá možnosti a nástroje tam, kde legislatíva zlyháva, medializuje dôvody, metódy a reálne výsledky zahusťovania:

„Zájmy pre zahusťovanie môžu byť rôzne: stavba výmenku - seniori zostávajú v komunite, delenie dedičstva, stavba domu/bytu na prenájom alebo predaj časti pozemku za účelom finančného zisku. Dôležité ale je, že tieto súkromné záujmy jednotlivcov idú ruka v ruku so záujmami spoločenstva: vznik autobusovej zastávky, obchodu, ordinácie. Hlavnými aspektmi zahusťovania sú: dostupnosť, mix, vzťah s existujúcou urbanistickou štruktúrou. Výhodami sú: šetrenie pôdy, financií, energií, rôznorodosť typológie domov, blízkosť, miešanie, spolužitie všetkých generácií a sociálnych vrstiev, podpora tvorby komunity a jej aktivít (komunitné záhrady, kvalitné verejné priestranstva, ktoré vytvárajú pocit spolupatričnosti a identity), súkromie, obchod, verejné služby a život v štvrti.“ (príručky DDT FR „Pour des quartiers et des villages attractifs et vivants, Habitat-surmesure, Mobilité-alternative“)

Početné príručky k tejto problematike vydané ministerstvom DDT FR sú dôkazom politickej podpory, osvety a spolupráce s obyvateľmi i médiami.

Obr. 9 - Projekt cieľeného zahusťovania obce Us. „Zelené hradby“ a výrobná hala odcloní hluk zo železnice. Študenti prepojili ulice pešími spojkami, vyčlenili sady a komunitné záhrady. Hromadné garáže pre tzv. druhé, viac používané auto, sú situované pri hlavnej ceste, ulice tak budú bezpečné a vhodné pre hry detí a ľudia sa na nej budú náhodne stretávať na ceste medzi domom a garážou. Vizionárskym plánom je postupný prechod na zelenú dopravu (cyklistickú a verejnú). Hromadné garáže môžu časom plniť úlohu Car-sharing (zdieľanie auta komunitou). Autori: prof. Marc Verdier, Louise Bourst, Coline Maulini, Jana Šerá.

7.4.1 Zhodnotenie

Jeden z dôvodov, prečo sú satelity rodinných domov pokladané za neudržateľné štruktúry je ich nízka hustota. „Priemerná hustota v satelith je 22 ob./ha (...) prijateľná hustotou sídiel je 50-100 ob./ha.“ (Pavel Hnilička, 2005) Hoci sa môže zdať, že zahusťovanie je utópiou bez spoločenského dopytu, jedná sa o taktiku udržateľného rozvoja bez zaberanie ďalšej pôdy, použiteľnú napríklad pre rozvoj obcí v chránených územiach, kde bol rozvoj obcí umelo potlačený. Zahusťovanie vidieckych sídiel je totiž jav, ktorý je bežný aj v stredoeurópskom kontexte. Jiří Langer v knihe Lidové stavby v Evropě popisuje rozvoj oravskej dediny Podbieľ, ktorej hustá štruktúra vznikala delením dvorov postupne až na 4 parcely s dostavbami nových dvorných traktov, ktoré prezrádzajú dlhé spoločné stodoly za domami. Obec Svatoslav, severne od Brna, je príznačným príkladom využitia návsi pre zástavbu domami bezzemkov. Prirodzený vývoj zahusťovania bol prerušený za socializmu, s nástupom noriem, hygienických požiadaviek, odstupových vzdialeností, premenou spoločnosti ale i územným plánovaním. Napriek tomu je zahusťovanie, ako dlhodobý proces vrstvenia, na tradičnom vidieku realizované dodnes. Stratégia je použiteľná aj pre rozvoj obytných satelitov tie oproti tradičným dedinám zatiaľ so zahusťovaním nemajú skúsenosť. Pre podporu tejto stratégie je ale nutná zmena legislatívy a podobne ako vo Francúzsku i osвета a politická podpora.

7.5 Územný plán – Francúzsko

Vo Francúzsku majú obce právomoc schváliť alebo zamietnuť projekty novostavieb i rekonštrukcií, ak nerespektujú určité architektonické požiadavky.

„Francúzskym špecifikom boli obcami zriaďované rozvojové spoločnosti, ktoré disponovali zverenými verejnými financiami a právami (predkupné a vyvlastňovacie) s cieľom vybavenia pozemku a jeho následného predaja. Klient potom zaplatil pozemkovú šaržu, v ktorej boli započítané náklady

na vybavenie i na projekt a dostal tzv. Cashier des charges (Knihu podmienok), kde boli určené podmienky využitia (prípustná miera zastavania pozemku, počet podlaží, tvar strechy...). V 90.-tých rokoch ale kvôli mnohým manipuláciám a súdnym blokáciám, boli tieto aktivity začlenené do územného plánu.“ (Eliška Vinklerová, 2008)

Urbanistický plán predstavuje program trvale udržateľného rozvoja, obnovy, zvýšenie hustoty zástavby apod. Určovanie funkčného využitia plôch, rovnako ako koeficienty zástavby nie sú povinné, naopak tam, kde je to nutné, môžu byť stanovené urbanistické alebo architektonické predpisy s dôrazom na začlenenie do okolia. Rozsah niektorých funkcií, napríklad plochy obchodu, môžu byť limitované. Povinnosťou je rezervovať 20 % obytných plôch na sociálne bývanie. Zjednodušene francúzsky ÚP obsahuje len dve farby – funkčné plochy: stabilizované územie a rozvojové územie, ...

„...čím je umožnené lepšie a pohotovo reagovať na zmeny okolia, než u predošlých viac ekonomických a konkrétnych plánov. Na rozdiel od skôr naplánovaných oblasti to vedie k samovoľnému vzniku prirodzenejších celkov.“ (Eliška Vinklerová, 2008)

Tento systému plánovania prechádza od administratívne daných nástrojov, k prirodzenejšiemu pojatiu. Už sa nesnaží vpassovať nástroje na dané ciele, ale čo najlepšie a najrýchlejšie reagovať na vzniknutú situáciu.

V obci Plougastel Daoulas miestne obecné zákony hovoria, že môžu odmietnuť povolenie pre projekt, ak stavba nedodržiava pre región typický tvar strechy. Obec pre oblasť Kerdrevel Uhelan napríklad stanovila požiadavky na podobu plotov:

„Ploty budú vyrobené z materiálov v súlade so životným prostredím. Plot, ktorý susedí s mestským verejným priestorom musí zodpovedať vzhľadu, výške a umiestneniu na pozemku tak, aby nemenil charakter okolia. Rastlinné druhy použité v plote budú vybrané z bežných druhov z regiónu, odporúča sa zmes kvitnúcich rastlín. Majiteľ musí zabezpečiť, aby živý plot v dospelosti nenarušil svetelné podmienky okolia.“ (vyhláška obce Plougastel-Daoulas „Politique communale du logement“)

Súpis podmienok požaduje jednotnú poštovú schránku a zakazuje inštalovať satelitné antény na fasádu do ulice. Polopatisticky tiež vysvetľuje ochranu verejných plôch počas výstavby a obec preventívne vyberá zálohu 850 eur, ktorou by v prípade poškodenia alebo nedodržania požiadaviek boli uhradené pokuty alebo opravy verejných plôch. Zakazuje napríklad obťažovanie susedov hlukom zo sekačky trávy, hudobnou produkciou ale i psami. Popisuje nakladanie s odpadmi vo štvrti, dane, vecné bremeno, užívanie komunitných zariadení. Požaduje, aby boli domy a záhrady mimo výstavbu, vždy udržiavané a upravené. Konečné schválenie stavby je v kompetencii stavebného úradu.

„Požaduje sa minimalizácia vode nepriepustných povrchov. Zakazujú sa reklamné billboardy na fasádach, okrem presne špecifikovaných tabúl s nápisom „Na prenájom“ a vývesných štítov predajní v parteru schválených obcou, za predpokladu, že neohrozujú estetiku susedstva.“ (vyhláška obce Plougastel-Daoulas „Politique communale du logement“)

Obr. 10, 11, 12 - Prestavba chlievu na obytný dom, Plougastel Daoulas, arch. Lea le Gall. (foto: autor)

7.5.1 Zhodnotenie

Požiadavky často predpisujú druh materiálu a farbu fasády a strechy alebo tvar strechy. Architektka Lea le Gall považovala takéto regulácie za zásah do invencie a rôznorodosti slobodnej tvorby na vidieku. Dnes ich ale vníma inak: „Aj pri týchto obmedzeniach je stále možné vytvoriť kvalitnú architektúru.“ Hoci tieto regulácie podporujú zachovanie lokálneho charakteru vidieka a príťažlivej krajiny, nové sídliska ponúkajú prevažne monotónne typové bývanie a prostredie charakteristické pre urban sprawl. Umiestňovanie stavieb a ich povoľovanie si stále protirečí s trendmi kompaktnosti a zapojenia do okolia. Napriek novým snahám, v stavebnom zákone pretrvávajú odstupové vzdialenosti a zásady umiestňovania stavieb, ktoré sú v rozpore s udržateľným rozvojom sídiel.

7.6 Lokálne stavebné predpisy - Švajčiarsko

Vo Švajčiarsku má každá obec svoje vlastné regulácie. Predpisy sú väčšinou všeobecné, okrem iného obsahujú veľmi prísnu reguláciu výšok, plôch a odstupových vzdialeností, niekedy presne stanovujú základné rozmery domu +/- 2-3m. Predpisy sú previazané na funkčné plochy v územnom pláne obce, väčšinou hovoria, že farebnosť alebo tvar strechy novostavby je dobré integrovať do okolia, čo môže byť interpretované rôzne. V niektorých prípadoch, ako napríklad v obciach Vals a Vrin v kantóne Graubünden, sú komunálne zákony veľmi reštriktívne. Vo Vals majú predpísané používať na povrch strechy tradičný materiál - miestnu žulu. „Prípustný sklon strechy je 20-28°. Ako krytina strechy sú povinné kamenné dosky.“ (stavebný zákon obce Vals „Baugesetz der Gemeinde Vals“, 2008)

Používanie miestnych materiálov má nielen estetické ale aj ekonomické, sociálne a ekologické aspekty. Miestny materiál je spracovávaný miestnymi firmami a nie je ho potrebné prevážať na veľké vzdialenosti, peniaze a práca tak zostáva v regióne.

Stavebné predpisy majú vytvorenú metodiky pre zachovanie proporcií domu a strechy, charakteristických pre región:

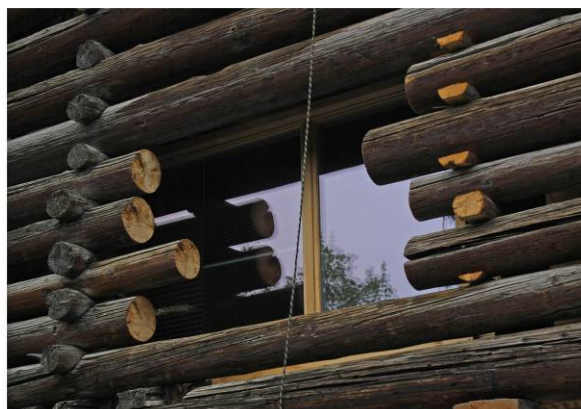
„Strešné nadstavby nemôžu byť vyššie ako 1/3 odpovedajúcej dĺžky fasády. Výrezy v streche sú zakázané. Na strechy nie je povolená montáž solárnych kolektorov. Tvar strechy podlieha ustanoveniam generelu o orientácii štítových konštrukcií.“ (stavebný zákon obce Vals „Baugesetz der Gemeinde Vals“, 2008)

Obec Vrin je ukázkou horskej osady, ktorá vsadila na vlastné kvality a silné stránky. Miestne plánovanie sa tu stretlo s toleranciou a pochopením pre modernú architektúru. Občianske združenie „Stiftung Pro Vrin,“ spolu s Obcou Vrin zahájilo v roku 1991 projekty, ktoré mali byť novým impulzom pre rozvoj obce. Najväčším katalyzátorom sociálno-ekonomickej a kultúrnej obnovy vidieka sa stal rodák, architekt Gion A. Caminade, ktorý v obci vytvoril stavebné predpisy a radu stavieb, od obytných domov, poľnohospodárskych stavieb, až po telefónnu búdku či márnicu, ktoré rešpektujú štruktúru obce a rozvíjajú tradíciu drevených konštrukcií.

Toto je len pár príkladov, kde majú lokálne predpisy zmysel, pretože vzhľad celého súboru je tam skutočne jedinečný a hodný ochrany. Okrem toho obce ponúkajú rôzne príručky, ktoré ukazujú ako stavať. Pre situovanie a navrhovanie hospodárskych stavieb v krajine je ňou: *Landwirtschaftliches Bauen in Graubünden*, ktorá ukazuje základné princípy i moderné referenčné príklady.

Obr. 13 - Obec Vals vo švajčiarskom kantóne Graubünden. (foto: Jan Chlápek) Strechy aj tých najmodernejších stavieb sú pokryté miestnou žulou.

Obr. 14 – Detail prestavby hospodárskej budovy na obytný dom v obci Flims. (foto: Milan Šuška) Obr. 15 – Novostavba hotelu Aplina od architekta Gion A. Caminade v obci Vals. (foto: Jan Chlápek)

7.6.1 Zhodnotenie

Vo všeobecnosti je Švajčiarsky federálny systém, kde má každá obec svoje vlastné kompetencie a zákony, veľmi zložitý nielen pre architektov. Každý projekt v novom prostredí začína zisťovaním platných predpisov a miestnych regulácií. Tie sú dostupné na internete, niekedy viacjazyčne, podľa prevládajúcej etnickej skupiny. Kto ale neovláda Rétorománčinu, o stavebných predpisoch obce Vrin sa nedozvie nič. Na druhej strane, táto menšia mierka pôsobnosti zákonov dokáže postihnúť rôznorodé typy zástavby, ako i malé a často podstatné odlišnosti.

Z Holandskej perspektívy, kde je krajina rovinatá, reguláciám podlieha najmä vzhľad domov do ulice. V zadnej časti sú často povolované extravagantné prístavby. Vo Švajčiarsku sú ale stavby súčasťou krajinných perspektív, z pohľadu z hôr je exponovaná celá obálka domu a preto je regulovaný celý objem stavby.

7.7 Príručky a osвета - Česko

V Českej republike sa objavujú snahy o zachovanie charakteristických rysov regiónov. Juhočeský kraj si nechal vypracovať dokument, ktorý určuje pravidlá pre rekonštrukcie i novostavby domov v CHKO a NP Šumava. Rozsiahly dokument navrhuje zjednotiť a koordinovať výstavbu s cieľom uchovať pre budúcnosť špecifické rysy Šumavy. Predmetom ochrany obrazu krajiny a sídel v kultúrnej krajine sú nielen prírodné, ale aj kultúrno-historické fenomény územia. Štúdiá usmerňuje výstavbu v súlade s tradíciami a slúži ako podklad pre rozhodovanie správnych orgánov a obcí. Podobné príručky vznikajú i v ďalších CHKO v Moravskom krase, Krkonošiach a Jizerských horách. Lokálne regulácie sú zatiaľ všeobecne akceptované len v chránených krajinných oblastiach a národných parkoch.

8 Metódy a dôvody regulácie

Je možné zachovať a rozvíjať vidiecku zástavbu tým, že ju budeme detailnejšie riadiť a regulovať? Neľahkou úlohou by bolo nastaviť pravidlá tak, aby neobmedzovali rôznorodosť architektúry a množstvo nových prístupov, ktoré by nám dnes ani nenapadli. V zahraničí pritom vznikajú hodnotné súbory, ktoré by pri konvenčnom nastavení regulácií vzniknúť nemohli.

Výstavba rodinného domu je často najväčšou investíciou v živote človeka. Dôležitú úlohu v rozhodovaní kde investovať zohrávajú osobné preferencie a atraktivita prostredia.

„Každý realitný maklér vie, že na hodnote domu sú najdôležitejšie tri veci: lokalita, lokalita a lokalita. Cena nehnuteľností, pri ktorých bola postavená atómová elektrárň rapídne klesla.“ (Jiří Löw, 2011)

V prenesenom význame okolité prostredie ovplyvňuje hodnotu každej stavby, ale rovnako naopak, každá stavba svojimi vonkajšími prejavmi (vzhľadom, emisiami, ...) ovplyvňuje hodnotu celku. Atraktivitu celku je možné chrániť reguláciami, ktoré predstavujú **záruky**, že si územie zachová určité charakteristiky a jednotlivé stavby budú podporovať hodnotu prostredia.

Dôležité je investorovi ponechať možnosť výberu napríklad v rámci určenej farebnej palety. Zo psychologického hľadiska je možnosť slobodnej voľby dôležitá, nemusí ale zaručene viesť k spokojnosti. Z veľmi veľkej ponuky si paradoxne nevieme vybrať, výber trvá neprimerane dlho a následne nastávajú pochybnosti. Nespočetné množstvo produktov znamená aj väčšiu možnosť urobiť chybu, čoho sú dôkazom mnohé fasády rodinných domov nielen na našom vidieku.

8.1 Legislatíva

Územné plány obcí nezaručujú kvalitný rozvoj vidieckych obcí. V ich podrobnosti sa nie je možné venovať spôsobu zástavby ani verejným priestranstvám. Logickým nadviazaním je ÚP zóny (regulačný plán), ktorý sa venuje problematike formy zástavby. Jeho vyhotovovanie nie je zo zákona záväzné, pre obce predstavuje zdĺhavý a nákladný proces, a preto sa bohužiaľ nerealizuje.

Spôsob výstavby tak prvotne reguluje stavebný zákon. Problémom slovenského i českého stavebného zákona je, že nerozlišuje medzi mestským a vidieckym prostredím. Táto unifikácia pravdepodobne pretrváva ešte zo socialistickej ideológie. Platná legislatíva je tak uplatňovaná všeobecne v každej situácii bez rozdielu mierky a bez vzťahu k tradičným zastavovacím systémom. Odstupové vzdialenosti, ktoré reagujú na problémy miest z 19. storočia (zlé hygienické podmienky, preľudnenosť, znečistenie, nedostatok zelene) nereflektujú problémy súčasného urbanizmu (suburbanizácia, ekologická mobilita, polyfunkčnosť...) a znemožňujú vznik tradičnej zástavby, kultúrne overených priestorov alebo iného rozumného osídlenia.

Obec i správa CHKO alebo NP ako dotknutý orgán môžu uplatňovať požiadavky na stavby v rámci územného konania. To ale predstavuje nepredvídateľný zásah do už naplánovaného zámeru investora spracovaného projektantom. Navyše odbornosť a kvalifikácia týchto úradníkov nie je zákonom nijak zaručená. To môžu byť dôvody, prečo dotknuté orgány nejdú do konfliktu a záväzné stanoviská nestanovujú architektonické požiadavky na stavby, čím však zanedbávajú zákony a hlavne zverenú ochranu krajiny. Domnievam sa, že v dnešnej situácii môžu pomôcť jasné stanovenie požiadaviek na stavby, napríklad po vzore Územní studie Šumava, kde sú podmienky, vypracované architektonickým tímom, projektantovi vopred známe a plnia tak aj dôležitú osvetovú úlohu.

Súbor doporučení môžu nájsť uplatnenie už dnes, za súčasnej legislatívy pre územia CHKO a NP. Napríklad v CHKO Kysuce legislatíva vyžaduje ochranu a...

„zveľaďovanie prírody, prírodných hodnôt a krajiny s rozptýleným osídlením (...) a zabezpečenie jej optimálneho využitia so zreteľom na všestranný kultúrny, vedecký, ekonomický, vodohospodársky a zdravotno-rekreačný význam.“ (Vyhláška MK SSR ktorou sa vyhlasuje chránená krajinná oblasť Kysuce, 1984)

8.2 Územné plány

„Územné plánovanie... rieši umiestňovanie stavieb a určuje ... urbanistické, architektonické a environmentálne požiadavky na ich projektovanie a uskutočňovanie...“ (Stavebný zákon č. 50/1976 Zb.)

Architektonické požiadavky na vzhľad stavieb stavebný zákon ďalej konkrétne neustanovuje v žiadnom stupni územnoplánovacej dokumentácie, ale zároveň ani nevylučuje ich uplatňovanie v územnom pláne obce ani v územnom pláne zóny. Rozdiel je v mierke, ÚP obce rieši vzhľad konkrétnej oblasti, štvrte alebo bloku, ÚP zóny vzhľad jednotlivých objektov. V územných plánoch sa tak vyskytujú príklady architektonických regulácií, ako výška hrebeňa či atiky, tvar a sklon strechy (Územný plán mesta Čadca, 2007) prípadne farba strešnej krytiny a podoba garáží (Územný plán obce Stará Bystrica, 2014).

Architektonické regulácie by však nemali byť záväzné, v prípade územného plánu možno odporučiť len tie najzásadnejšie, ako farba strechy a fasády, prípadne maximálna výška, zastavaná plocha a podobne.

Najvýraznejším vizuálnym prejavom stavby je farebnosť vonkajších povrchov. Regulácia farby pre investorov nepredstavuje finančnú záťaž a neovplyvňuje kvalitu ich bývania, naopak zásadne vplýva na celkový obraz verejných priestranstiev alebo na výhľady

zo susedných domov. Dnes moderné farebné kombinácie sa zajtra môžu stať staromódnymi. Farby na streche i fasáde sa preto musia vyhýbať prchavým výstrelkom módy.

Problémom mnohých účelovo spracovaných ÚP obcí je kvantum rozvojových plôch, plošná expanzia zastaviteľného územia, ktorá vedie k plytvaniu vyvoláva suburbanizáciu a s ňou negatívne externality, prejavujúce sa nielen v samotnej obci, ale i v okolitých obciach a mestách, napríklad zvýšenou automobilovou dopravou.

Predmetom územných plánov by preto zo zákona mala byť nielen ochrana pôdy, ale hlavne zastavenie suburbanizácie a hľadanie vnútorných rezerv pre novú výstavbu. Pre zachovanie sociálnej súdržnosti komunity je namieste „*obmedzenie rýchlosti stavebného rozvoja na 3% za rok*“ (Milan Šuška, 2013). Možná je tiež etapizácia územných plánov. Rozvoj musí byť podmienený dostupnosťou centier osídlenia (obchodných, pracovných) ekologickou dopravou. Základnými limitmi sú „*2km pešia doprava, 5km cyklo-doprava, prípadne dostupnosť verejnej železničnej a autobusovej dopravy.*“ (Milan Šuška, 2013).

Vo vidieckom prostredí ne je vhodné navrhovať plochy pre poschodové bytovky. Vhodné je hľadať iné formy sociálneho bývania s obmedzenou výškou, menšou mierkou stavieb, s možnosťou aspoň malej záhrady a vytvárajúce priestranstvá podporujúce komunitu.

Len v podrobnosti Územných plánov zóny je možné hľadať vnútorné rezervy pre rozvoj obcí. Príkladom môže byť saská obnova vidieka s cieľom obnovy pôdorysnej štruktúry obce. Ďalším príkladom je francúzsky prístup cieleného zahusťovania s vytvorením rôznej typológie bývania.

Dôležité je zamedziť vzniku slepých ulíc a „*gated communities*“ sústrediť sa na priestupnosť obytnej krajiny, vyhľadávanie stávajúcich peších skratiek a ich potvrdenie a chránenie vyznačením v územných plánoch, prepojenie nových ulíc so stávajúcou uličnou sieťou a sprístupnenie krajiny.

Územné plány by mali podporovať špecifické lokálne zastavovacie systémy a rešpektovať morfológiu terénu, základnú odlišnosť vidieka od mesta: prepojenie zástavby s krajinou a spojenie architektúry s tradičnou vegetáciou.

8.3 Otvorený model regulácií

Model lokálnych stavebných zákonov, by mohol jednoducho vzniknúť presunutím právomocí na samosprávu, konkrétne merateľných požiadaviek (odstupových vzdialeností) a záväzných noriem zo stavebného zákona a vyhlášok do textovej časti jednotlivých územných plánov. Takéto regulácie platné v menšej územnej jednotke budú pružnejšie reagovať na miestne stavebné tradície, ako i na nové spoločenské požiadavky. Užívateľsky jednoduchšie by bolo všetky regulatívy presunúť do jedného dokumentu v podobe „stavebnej vyhlášky obce,“ s odkazmi na jednotlivé plochy v územnom pláne.

Dôležité je, aby zákon umožnil obciam zamietnuť stavbu na svojom území, ak nesplní architektonické a urbanistické požiadavky. Posudzovanie a schvaľovanie ale musí prevziať „komisia stavebnej kultúry,“ alebo u nás historicky známy „mestský architekt,“ ktorí umožnia posudzovať jednotlivé stavby nie úradníckym, ale odborným spôsobom. Podobný model popisuje Roman Koucky v knihe „*Úřad kreátora,*“ (Roman Koucky, 2008) v ktorej vyzýva k vzniku opozície ku konzervátorskej politike pamiatkových ústavov. Architekt alebo komisia predstavujú v procese rozhodovania ľudský faktor, ktorý nedokáže postihnúť žiadne mechanické splnenie či nesplnenie požiadaviek. Tieto orgány môžu pre stavebníkov poskytovať konzultácie alebo drobné nápady a rady pre vzhľad stavby. Komisia pre viacero obcí, napríklad pre oblasť CHKO, okres alebo novodobé voľné združenia euroregiónov, by znížila náklady a zvýšila záruku nezávislosti a odbornosti jej členov. Nadpolovičnú väčšinu členov komisie musia tvoriť odborníci: architekt, urbanista, pamiatkar, prírodovedec, členmi by mali byť hlavne obyvatelia obcí. Podklad pre ich rozhodovanie musí byť verejne prístupný dokument, napríklad spomínané stavebné vyhlášky jednotlivých obcí. Úlohou komisie by

bolo v časovom odstupe jedného roka vyhlášky prehodnocovať a navrhovať ich zastupiteľstvu k schváleniu. Dokument by nemal obsahovať záväzne striktné požiadavky, ale súbor doporučení.

Predmetom doporučení môže byť: umiestnenie na pozemok, objem, tvar a výška stavby, farebnosť, materiály, stavené detaily (napríklad nárožie zrubových domov, presah strechy...), okná, oplotenie, spevnené plochy a oporné steny, alebo vegetácia. Požadovanou súčasťou projektovej dokumentácie musí byť zakres do fotografie prípadne objemový model a referenčné príklady.

9 Záver

Dôvod, prečo je vidiek na Západe tradičnejší a kultivovanejší, je nepochybne neprerušená kultúrna tradícia. Aj keď by sa ale zdalo, že si zachováva svoju podobu vďaka tomu, že tam ľudia majú vyberaný vkus a držia sa vnútorných zásad – tradícií, podobu vidieka často formujú práve lokálne architektonické a urbanistické regulácie. Príklady ukazujú nesmiernu námahu, ktorú tam vynaložili na ochranu hodnôt vidieka a jeho kultivovaný rozvoj. Dokazujú tiež, že regulácie neznemožňujú vzniku modernej architektúry, ale zabraňujú vzniku nemiestných typov stavieb, ako sú bungalovy alebo kanadské zruby.

Dôvody pre regulácie existujú aj v našom prostredí, platná legislatíva ich uplatňovanie ale nepodporuje. Obavy z ich nesprávneho nastavenia trvajú, rovnako ako nekultivovaný stavebný rozvoj na vidieku. Správne nastavenie spočíva v kombinácii mäkkých a tvrdých foriem regulácie a hlavne vo všeobecnej osвете, aby sa starostlivosť o stavebnú kultúru stala prirodzenou a akceptovanou súčasťou stavebných prejavov na vidieku.

10 Literatúra

- BAŠE, Miroslav (2009) *Miroslav Baše: město - suburbie - venkov = [town - suburbie - countryside]*. Praha: Česká komora architektů. ISBN 978-80-86790-12-1.
- BLAŽEK, Bohuslav (2004). *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*. Brno-Šlapanice: ERA. ISBN: 80-86517-90-X.
- ČADCA (2007). *Územný plán mesta Čadca* [online]. Hlavný riešiteľ Ing. arch. Marián Pivarčí. Žilina, 07. [cit. 30. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.mestocadca.sk/files/attachments/uzemny-plan-cadca-textova-cast.pdf>
- DE BOTTON, Alain (2010). *Architektura štěstí: tajné umění zařídit si život*. Vyd. 1. Zlín: Kniha Zlín. Tema (Kniha Zlín). ISBN 978-80-87162-64-4.
- FRANCÚZSKO (2004). *Pour des quartiers et des villages attractifs et vivants, Habitat-sur-mesure, Mobilité-alternative. MINISTERE DE L'INTERIEUR ET DE L'AMENAGEMENT DU TERRITOIRE* [online]. [cit. 2012-02-18]. Dostupné z: http://www.ml.public.lu/fr/publications/habitat_et_urbanisme/index.html
- FRANCÚZSKO (2013). *Politique communale du logement: KERDREVEL UHELAN, LES HAUTS DU LEVANT*. In: *PLOUGASTEL-DAOULAS*, Dostupné z WWW: http://www.mairie-plougastel.fr/fileadmin/plougastel/Citoyennete/projets/KERDREVEL_EST/20130708LotissementCommunalDossierCandidature.pdf
- FREY, Pierre (2010). *Learning from vernacular*. Arles: Actes Sud. ISBN 978-2-7427-9387-7.
- HNILIČKA, Pavel (2005). *Sídelní kaše : otázky k suburbánní výstavbě rodinných domů*. 1. vyd. Brno : Vydavatelství ERA. 131 s. ISBN 80-7366-028-8.
- HOLANDESKO (2004). *206-DURGERDAM*. In: *Welstandsnota Amsterdam Noord* [online]. [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: <http://www2.minlnv.nl/thema/groen/ruimte/ols/bibliotheek/durgerdam.pdf>
- HOLANDESKO (2004). *1604 - HOUTEN HUIZEN*. In: *Welstandsnota Amsterdam Noord* [online]. [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: http://www2.minlnv.nl/thema/groen/ruimte/ols/bibliotheek/houten_huizen.pdf

- HOLANDESKO (2004). *Objectgerichte criteria voor het gebiedseigen bouwtype kaakberg*. In: Rijksoverheid: Ministerie van LNV - Landschap ontwikkelen met kwaliteit [online]. [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: <http://www2.minlnv.nl/thema/groen/ruimte/ols/algemeen/vb/inftgroav28.shtml>
- HOLANDESKO (2004). *Woningwet: Artikel 12a*. In: *RvS 17-07-2004, LJV BWBR0005181*. Dostupné z: <http://maxius.nl/woningwet/artikel12a>
- HONZÍK, Karel (1940). *K otázce lidové architektury*. *Architektura*. Dostupný na WWW: <http://beau.wgz.cz/rubriky/architektura/k-otazce-lidove-architektury>.
- HROUN, Pavel (1999). *Domov – kolébka lidskosti: Původní venkovská zástavba v oblasti Jeseníků, její zachování a rozvoj I. II*. Moravský Beroun: Moravská expedice. ISBN 80-902730-0-9.
- JABLONSKÁ, Laura (2005). *Udržitelná minulost? aneb sídelní ráz versus regulace*. Venkov a jeho proměny a územní plánování, Brno: UUR, *priloha časopisu UÚR č.5/2005*.
- JIHOČESKÝ KRAJ (2008). *Územní studie Šumava*. Územní plánování - Jihočeský kraj: Server Jihočeského kraje pro územní plánování [online]. 2008 [cit. 2010-07-31]. Dostupné z: <http://up.kraj-jihocesky.cz/?uzemni-studie-sumava,89>
- KOUČKÝ, Roman (2008). *Úřad kreátora*. Praha: Zlatý řez. ISBN 978-80-87068-04-5.
- LANGER, Jiří (2010). *Lidové stavby v Evropě*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-2072-2.
- LÖW, Jiří (2011). *Běžné a výjimečné. Krajinný ráz v sídlech / sídla v rázu krajiny*. Praha: ČVUT v Praze. ISBN 978-80-01-04908-2.
- NÓRSKO (1994). *Formingsrettelær for Florø: -fargebruk, -skilt, tiltak på fasaden*. In: Vedtatt av Flora bystyre 14.12.93. Florø. dostupné z WWW: <http://www.custompublish.com/getfile.php/1621454.1866.vxswqeavby/FORMINGSRETTLEIAR+FOR+FLORØ.pdf?force=1>
- NÓRSKO (1997). *Plan- og bygningsloven § 74 nr. 2 Rundskriv H-7/97: Om endringer av estetikkbestemmelser i plan- og bygningsloven* Utgitt av Kommunal- og arbeidsdepartementet og Miljøverndepartementet Jnr. 97/2023 B AME 22.03.97.
- NÓRSKO (2009). *Storgata Gjøvik: fasader & skilting*. In: GJØVIK. dostupné na WWW: <http://gjovik.kommune.no/http://gjovik.kommune.no/dav/a02a075b27.pdf>
- PERLÍN R. KUDLOVÁ S. (2008). *Typology of rural areas, Countryside-our world*. Praha, Czech University na Life Sciences Prague. ISBN 978-80-213-1851-9.
- SLOVENSKO (1976). *Stavebný zákon: o územnom plánovaní a stavebnom poriadku*. In: Zákon č. 50/1976 Zb. 1976. oddiel 1 § 2, ods. 1
- SLOVENSKO (1984). *Vyhlasenie MK SSR ktorou sa vyhlasuje chránená krajinná oblasť Kysuce*. In: č. 68/1984 Zb.
- STARÁ BYSTRICA (2014). *Územného plánu obce Stará Bystrica*. In: Stará Bystrica.
- SUSKE, Peter (2008). *Ekologická architektura ve stínu modern*. Brno: ERA group sopl. s r.o. ISBN 978-80-7366-112-0.
- ŠUŠKA, Milan (2013). *Vplyv dopravy na štruktúru osídlenia: XVII. Vedecká konferencia doktorandů FA VUT v Brně*. Brno: VUTv Brně. ISBN 978-80-214-4774-5.
- ŠVAJČIARSKO (2008). *Baugesetz der Gemeinde Vals: Granit Dach*. In: www.vals.ch. Dostupné z: http://www.vals.ch/fileadmin/user_upload/VALS/PDF_Dokumente/baugesetz_08.pdf
- VERDIER, Marc (2009). *ENSAN Vers un urbanisme rural durable* [online]. [cit. 2013-02-04]. Dostupné z: <http://paysagerural.wifeo.com/>
- VINKLEROVÁ, Eliška (2008). *Systém prostorového plánování ve Francii*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko správní fakulta.

Informace o autorovi

Ing. arch. Milan Šuška

VUT v Brně – Fakulta architektury, milan.suska@gmail.com